

معرفی کتاب کلاس‌های آموزشی زبان فرانسه به مثابه زبان خارجی و زبان دوم

دکتر سمیه زختاره^۱

دکترای آموزش زبان فرانسه از دانشگاه لورن فرانسه،

پژوهشگر، تهران، ایران.

(تاریخ دریافت: ۲۱ اسفندماه ۱۳۹۶؛ تاریخ پذیرش: ۲۶ فروردین ۱۳۹۷)

کتاب کلاس‌های آموزشی زبان فرانسه به مثابه زبان خارجی و زبان دوم، توسط دو زبان‌شناس نامدار فرانسوی (ژان پییر کوک و ایزابل گروکا) نگاشته و برای اولین بار در سال ۲۰۰۲ توسط انتشارت دانشگاهی گرونویل به چاپ رسیده است. این اثر مرجعی برای تمامی پژوهش‌گران در زمینه آموزش به شمار می‌رود، زیرا مروری کلی و ارزشمند از دانش امروزی آموزش زبان ارائه می‌کند. همچنین، این کتاب چگونگی شکل‌گیری و پی‌ریزی آموزش زبان به عنوان رشته‌ای مستقل و موقعیت‌های آموزشی، کلاس درس و همچنین بازی‌گردان‌های اصلی این حوزه را توضیح و شرح می‌دهد. در ضمن، راهکارهایی را برای اجرای روش‌ها و تکنیک‌های آموزشی موثر در زبان‌آموزی بررسی می‌کند.

کلیدواژه‌ها: آموزش زبان خارجی و زبان دوم، آموزش‌شناسی، رویکرد و فرآیند آموزشی.

کتاب کلاس‌های آموزشی زبان فرانسه به مثابه زبان خارجی و زبان دوم^۱، توسط ژان پی‌یر کوک و ایزابل گروکا، دو زبان‌شناس فرانسوی، نخستین بار در ماه مه ۲۰۰۲ نگاشته شده است. بدیهی است که عموم مردم به دنبال چنین اثری بوده‌اند، بنابراین کتاب تنها چند ماه پس از آن بازنشر و با چنان استقبال گسترده‌ای روبه‌رو شد که در سال ۲۰۱۷ به چاپ چهارم رسیده است. در واقع، با نگارش چنین اثر عظیمی، این دو نویسنده در رشته آموزش زبان کتابی مرجع و مجموعه‌ای پدید آورده‌اند که نمی‌توان آن را نادیده گرفت. به نظر می‌رسد تلاش‌هایی که پیش از این کتاب در پهنه آموزش زبان انجام شده‌اند در برابر این ترکیب کارشناسانه ارزش خود را از دست داده‌اند.

چهارمین بازنشر این کتاب که مشتمل بر ۴۸۲ صفحه است توسط انتشارت دانشگاهی گرونوبل (PUG) و به زبان فرانسه چاپ شده است. نویسندگان این کتاب هم‌اکنون در دانشگاه بین‌المللی شهر نیس فرانسه به عنوان استاد در گروه آموزش زبان مشغول تدریس‌اند. افزون بر این، ژان پی‌یر کوک در چندین وزارتخانه فرانسه و سازمان‌های بین‌المللی به عنوان کارشناس فعالیت می‌کند و عضو شورای علمی دوازده مجله ملی و بین‌المللی و شورای علمی حدود بیست سمپوزیوم است. همچنین او در حال حاضر رئیس فدراسیون بین‌المللی اساتید زبان فرانسه هم است.

بدین ترتیب، این دو نویسنده به عنوان آموزش‌دان باتجربه، به حق با سبک و شیوه پانورامیک کوشیده‌اند تا رشته آموزش زبان فرانسه را به مخاطبان‌شان بشناسانند. آن‌ها در بخشی از کتاب مذکور گفته‌اند: «پس از تقریباً بیست سال دوره‌های دانشگاهی آموزش فرانسه به عنوان زبان خارجی و موفقیت فوق‌العاده‌ای که با دانشجویان داشته‌ایم، به نظر می‌رسد که باید کتابی در اختیار آن‌ها قرار داد که اصول کلی از دانش و آموخته‌های فعلی در این رشته را ارائه کند و و در واقع نوعی کتابچه راهنما باشد که آن‌ها بتوانند منابع ضروری آموزش را در آن بیابند.» (Cuq et Gruca, 2017, 13)

این کتاب ساختاری درختی دارد و شامل سه فصل است که از کلیات، انتزاعیات، نظریه‌ها، سطح کلان و یا فراگیر به مسائل عینی و ملموس، عملی و سطح خرد می‌رسد. فصل اول و دوم هرکدام متشکل از چهار بخش و فصل پایانی از سه بخش تشکیل شده است. نسخه چهارم، با مقدمه‌ای بر نشر چهارم آغاز می‌شود. این بخش از کتاب در پی آن است تا دلیل‌های بازچاپ این نسخه را که داده‌های آن به ویژه در حوزه ارزیابی و آموزش فرانسه به عنوان زبان دوم به‌روز و کامل‌تر شده است توضیح دهد.

در فصل نخست یا سطح فراآموزش (métadidactique)، نویسندگان تلاش کرده‌اند تا در چهار بخش، محدوده و ساختار آموزش زبان فرانسه به عنوان زبان خارجی و زبان دوم را نسبت به رشته‌های مرتبط و آموزش کلی زبان مشخص کرده و نوعی چارچوب ارجاعی برای آن به وجود بیاورند. آن‌ها افزون بر شناساندن و بررسی نقش نهادها و مؤسسات مهمی چون وزارت فرهنگ و ارتباطات، وزارت آموزش و پرورش، رادیو فرانسه بین‌المللی، کامپوس فرانس، انجمن فرانسوی‌زبانان و ... در امر آموزش، تلاش کرده‌اند تا موقعیت‌های مختلف یادگیری و تدریس، تعلیم و تربیت، کلاس‌های درس و بازی‌گردان‌های اصلی آن یعنی زبان‌آموزان و مدرسان زبان را توصیف نمایند و تعریف دقیقی از مفاهیم

^۱ Cours de didactique du français langue étrangère et seconde

کلیدی و بنیادین این رشته خاص، همانند آموزش‌شناسی (didactologie)^۱ زبان‌ها و فرهنگ‌ها ارائه کنند. در پایان هر فصل، بخشی با نام «بیشتر بدانید» جای گرفته است که به معرفی کتاب‌ها و مقاله‌هایی جهت آشنایی و مطالعات بیشتر می‌پردازد.

سطح روش‌شناسی (méthodologique) فصل دوم این کتاب را به خود اختصاص داده است. چهار بخش این فصل شامل تعریفی کامل و جامع از چهار مهارت اساسی در آموزش زبان است. همچنین از برخی اصول و مفاهیم روش‌شناختی بنیانی و برخی ابزارهای ارجاعی اجتناب‌ناپذیر همانند فرانسه پایه، سطح آستانه، چارچوب مرجع اروپایی مشترک و نمونه‌های اروپایی Portfolio سخن به میان می‌آید. یک بخش کامل از این فصل به ارزیابی، مشکلات گواهی‌نامه‌ها و مدارک، مقیاس سطح‌ها و آزمون‌ها اختصاص یافته است و چندین نمونه نیز به آن ضمیمه شده است. تاریخچه‌ای از متدها، روش‌های سنتی و سپس غیرمعارف (non conventionnelle)، همچنین آموزش زبان فرانسه با اهداف خاص (FOS) و دانشگاهی (FOU) که تنها در یک پاراگراف گنجانده شده‌اند، به این مبحث اضافه شده است. همانند فصل پیشین، این فصل هم با «بیشتر بدانید» و «نتیجه‌گیری» پایان می‌یابد.

فصل سوم یا فصل فنی (technique) این اثر مختص علوم پرورشی یا آموزش‌گری، رویکردها و فرآیندهای آموزشی عینی است. زمینه‌های مختلف دانش و معرفت در تولید و سامان‌دهی یافته‌ها در قالب توضیحاتی در حوزه دستور زبان، ترجمه و واژگان ارائه شده‌اند. در بخش دوم این فصل به ادبیات و اسناد واقعی و در بخش سوم و آخر، شیوه‌های مداخله در کلاس، نوع‌شناسی فعالیت‌ها و تمرین‌های پیشنهادی در کلاس، ابزارهای تکنولوژیک از تخته سیاه گرفته تا رسانه‌های صوتی-تصویری مورد بررسی قرار گرفته‌اند. انواع تمرین‌ها و فعالیت‌های مناسب کلاس درس پیشنهاد شده‌اند، تمرین‌ها و وظایفی که با اصل چهار مهارت زبان‌آموزی تناسب دارند. در پایان سه بخش، بخش «بیشتر بدانید» و «نتیجه‌گیری» از هر فصل و در آخر، کتاب‌شناسی به صورت کاملاً مبسوط ارائه شده است.

همان‌طور که می‌دانیم، مبانی و اصول هر رشته و شاخه علمی باید از یک سری قوانین در زمینه وضوح و غنای اطلاعات و دانش برخوردار باشد. این اثر نیز به عنوان راهنما، از این جنبه بهره برده است. آنچه در ابتدا از فهرست برمی‌آید گواه این مطلب است که گفتمان آموزشی پردازش شده در این اثر، قابل درک و فهم برای استفاده‌کنندگان است. وضوح و دقت کامل در زیربنای کلی اثر، در نظم پاراگراف‌ها و جمله‌ها و همین‌طور سبک و معنی واژگان آشکار است.

این اثر از یک سری اظهارات و ایده‌های نوآورانه و نوین که حوزه آموزش زبان خارجی را غنی می‌سازد برخوردار است. به عنوان نمونه، نویسندگان در به کارگیری متن‌های ادبی و در کل بهره‌گیری از ادبیات در کلاس‌های آموزش زبان، تحلیل و استدلال به‌جا و قابل تحسین به کار برده‌اند: «فضای ادبی، به مثابه محل تلاقی زبان‌ها و فرهنگ‌ها، همچنین فضای خوشی و آزادی است که به بیان و تراوش عواطف و احساسات و ابراز خیال فرا می‌خواند. بنابراین، زبان‌آموز که در مرکز این رویکرد جای گرفته است، می‌تواند تمام وجود و تجربه زیسته خود را در ساخت معنا به کار گیرد، البته به این

^۱ نخستین بار روبرت گالیسون این واژه را وارد حوزه آموزش زبان کرد تا پیوند جدایی‌ناپذیر زبان و فرهنگ را بیان کند.

شرط که به درستی هدایت شود و ابزارهای لازم در اختیارش قرار گیرد تا هم بتواند با شیء-متن نوعی تباری ایجاد کند و هم خود را در فرهنگ زبانی که می‌آموزد شکل دهد» (Cuq et Gruca, 2017, 387).

ادبیات نه تنها چون راهی برای کشف زبان، بلکه ابزاری جهت دستیابی به فرهنگ و تمدن یک کشور نیز به شمار می‌رود. خواندن و مطالعه متن‌های ادبی دنیای جدیدی به روی زبان‌آموز می‌گشاید و در نوع نگرش او به دنیا دگرگونی ایجاد می‌کند. کتاب مراحل آشنایی با متن‌های ادبی و خواندن آنها را به صورت گام به گام به زبان‌آموز یاد می‌دهد. این یادگیری با آشنایی اولیه، با خوانش خاموش آغاز می‌شود و به تحلیل و واکاوی جزئی و همچنین بررسی ویژگی‌ها و خصوصیت‌های نوشتار و شگفتی‌های متن می‌انجامد.

ارائه تحلیل و چکیده‌ای در این حوزه عظیم، به حق چالشی است بزرگ که نویسندگان این اثر موفق به خلق آن شده‌اند. می‌توان گفت که تقریباً هیچ مشکل و مسئله آموزشی در این کتاب بدون ارائه راهکار و راه حل دیده نمی‌شود، چه این مسائل مربوط به استفاده از فرازبان (métalangage) در کلاس زبان باشد، چه مربوط به آموزش زود هنگام زبان‌های زنده و یا حتی تصحیحاتی که در کلاس انجام می‌شود.

با توجه به حجم بالای مطالب و موضوعات پردازش شده در این کتاب، کم و کاستی‌هایی هم دیده می‌شود، این مجموعه به صورتی مختصر و سطحی به موضوعاتی پرداخته است که از دیدگاه برخی مهم انگاشته می‌شود. بدیهی است برخی موضوعات مهم از جمله راهکارها و استراتژی‌های یادگیری و ارتباط‌گیری در این کتاب نادیده گرفته شده‌اند. همچنین، به گونه‌ای ضعیف و محتاطانه به فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش (TICE) پرداخته شده است. با این‌که به گفته نگارندگان، موضوعات و مطالبی به این باز نشر افزوده شده و یا مورد بازبینی قرار گرفته‌اند، با این حال، مواردی که از آن یاد شد، به ویژه بهره‌گیری از فناوری اطلاعات و ارتباطات، این خرد جهانی که امروزه سهم به‌سزایی در امر آموزش دارد، همچنان با گذشت زمان بخش بسیار کوتاهی از این کتاب را به خود اختصاص داده است.

افزون بر این، خیلی کم به تأثیر مفروضات زبان‌آموز در فرآیند یادگیری توجه شده است. شاید بهتر بود یادگیری همگانی و خودگردان، و همچنین آموزش مبتنی بر وظایف در مبحث روش‌های غیرمتعارف و پیشنهادی گنجانده می‌شد. درباره ادبیات آنگلوساکسون هم صحبت شده است، ولی شایسته بود که از برخی چهره‌های برجسته آموزش زبان‌های خارجی و زبان دوم مانند لوئیس، نونان، اور سخن آورده می‌شد.

به نظر می‌رسد با توجه به عنوان و موضوع کتاب، یعنی همان آموزش زبان فرانسه به عنوان زبان خارجی و زبان دوم، هر دو مجموعه زبان‌آموز (چه آنهایی که زبان فرانسه نمی‌دانند و چه آنهایی که این زبان را در مدرسه یاد می‌گیرند و به عنوان زبان دومشان محسوب می‌شود) مورد مطالعه قرار می‌گیرد، ولی بیشتر آموزش فرانسه برای خارجی‌زبانان منظور نظر بوده است. بنابراین بهتر است برای آموزش زبان دوم به کتاب دیگر کوک مراجعه شود.^۱ یکی دیگر از ایراداتی که می‌توان به این کتاب وارد

^۱ CUQ, Jean-Pierre, (1991). *Le Français langue seconde*, Paris: Hachette.

دانست نبود تابلوی شاخص الفبایی و یا لیست واژگان کلیدی است که بتوان در صورت نیاز به آن دسترسی داشت.

این کتاب اثری جامع و جهانی محسوب می‌شود، زیرا طیف بسیار گسترده‌ای از مخاطبان و مدرسان فرانسه را که در سراسر جهان مشغول آموزش زبان هستند در بر می‌گیرد. همین امر موجب شده است که نتوان محیط آموزشی مرجع را تعیین و هماهنگ کرد، به دلیل این‌که دارای منابع، محدودیت‌ها و برنامه‌های درسی متفاوتی هستند و همه جا قابل اجرا نیستند. بدیهی است که نویسندگان این کتاب، این امر را غیرممکن دانسته‌اند و چارچوب، ابزار و مفاهیم لازم برای انجام این کار را ارائه کرده‌اند تا هر مدرس و معلم زبان بتواند به راحتی اصول معرفی شده در این کتاب را با توجه به تجربه خود در موقعیتی مشخص به کار برد.

با این وجود، این کتاب برای بسیاری از مدرسان زبان، دانشجویان این رشته، مربیان، مشاوران آموزشی، بازرسان آموزشی، نویسندگان کتاب‌های درسی و غیره خدمات ارزنده‌ای ارائه کرده است. اثری است کامل، جامع و قابل فهم که می‌توان از آن در دوره‌های دانشگاهی به عنوان کتاب درسی مرجع بهره برد.

References

منابع

CUQ Jean-Pierre, GRUCA Isabelle, (2017). *Cours de didactique du français langue étrangère et seconde*, Grenoble: Presses Universitaires de Grenoble.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

An Introduction to the Book *Didactics Course of French as a Foreign and Second Language*

Somaieh Zokhtareh¹

PhD of French Language, University of Lorraine, France,
Researcher, Tehran, Iran.

(Received: 12 March 2018; Accepted: 15 April 2018)

The books of *Didactics Course of French as a Foreign and Second Language* was written by two prominent French linguists (Jean-Pierre Cuq & Isabelle Gruca) and were published by PUG Publication in 2002, for the first time. This book is used as a source book for all the researchers of teaching, as it presents an overall and valuable review of language teaching of current sciences. In this book, the way of forming and foundation of teaching language as an independent major is described and the teaching conditions, classroom and the main members of this domain are described. Also the methods and educational techniques of teaching language are analyzed.

Keywords: Teaching Foreign Language and Second Language, Teaching Methods, Educational Approaches and Strategies.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

¹ E-mail: zokhtareh25@gmail.com